

Återrapportering uppdrag Centrum mot våld Södra Lappland

Uppdrag

Uppdrag i hälso- och sjukvårdsnämndens nämndsplan för 2022:
I samarbete med inlandskommunerna arbeta fram förslag på bildande av Centrum mot våld i Södra Lappland.

Uppdraget har behandlats av en regional arbetsgrupp under ledning av Närsjukvårdsområde Södra Lappland. I arbetsgruppen har förutom representanter från närsjukvårdsområdet även ingått representation från Hälso- och sjukvårdsförvaltningens stab, Folkhälsoenheten och FoU Socialtjänst. Tjänstepersoner i de aktuella kommunerna i Södra Lappland har bjudits in till dialog i arbetet, dock har inte alla kommuner haft möjlighet att delta.

Bakgrund

Bakgrunden till uppdraget är att det under flera års tid har framförts behov av ett Centrum mot våld i Södra Lappland från medarbetare inom regionen. Det som efterfrågas är ett nav för stöd och behandling till våldsutsatta vuxna och barn. En centrumbildning har både en viktig roll i det stöd och den vård som erbjuds men även som en trygghet för medarbetare inom andra verksamheter att hänvisa vidare till. Behoven har även uppmärksamats av regionens Lokala arbetsgrupp (LAG) inom våld i nära relationer som ingår i regionens organisation för kunskapsstyrning.

I Umeå och Skellefteå finns sedan tidigare Centrum mot våld som bemannas av personal från både Region Västerbotten, Umeå kommun och Skellefteå kommun. Avsaknaden av ett Centrum mot våld i Södra Lappland innebär att Region Västerbotten inte kan erbjuda en jämlik vård i hela regionen. Ett Centrum mot våld är också en kompensatorisk insats för att utjämna ojämställdhet mellan kvinnor och män då kvinnor i högre utsträckning utsätts för våld i nära relationer.

Vad är ett Centrum mot våld?

Det finns ingen enhetlig nationell definition av vad ett Centrum mot våld ska innehålla eller vilket stöd ett sådant ska erbjuda. Gemensamt för många centrumbildningar är att de erbjuder både stöd till våldsutsatta barn och vuxna samt till våldsutövare. Vissa Centrum mot våld innehåller även ett Barnahus, en samverkan mellan region, kommun och Polismyndigheten där barn kan få samlat stöd i en trygg och barnvänlig miljö. Utöver dessa olika typer av verksamheter erbjuder vissa centrumbildningar också stöd till köpare av sexuella tjänster samt personer med erfarenhet av sex mot ersättning, prostitution och människohandel. Centrumbildningarna bedrivs som regel i samverkan mellan i huvudsak kommun och region.

Utifrån uppdraget har arbetsgruppen haft kontakt med de två redan befintliga centrumbildningarna som finns i Västerbotten. Dessa två har både likheter och skillnader i organisation och samverkan samt vilket stöd de erbjuder. Att det finns skillnader är rimligt utifrån de olika förutsättningar som kommuner har men också utifrån regionens sätt att organisera arbete i olika delar av länet. I båda centrumbildningarna finns bemanning från Region Västerbotten.

Behov utifrån förutsättningar och utmaningar

Jämlik vård och stöd till våldsutsatta

Det är svårt att med säkerhet säga hur många personer det finns i Södra Lappland som skulle kunna vara i behov av stöd från ett Centrum mot våld. Utifrån nationell statistik rörande våldsutsatthet vet vi att:

- Var femte kvinna och var tjugonde man någon gång i sitt liv hade utsatts för allvarligt sexuellt våld.
- 14 procent av kvinnorna och 5 procent av männen som vuxna hade utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av en aktuell eller tidigare partner.
- 20 procent av kvinnorna och 8 procent av männen som vuxna hade utsatts för upprepat och systematiskt psykiskt våld av en aktuell eller tidigare partner.

Det finns ingen anledning att tro att erfarenheter av våld skulle vara mindre vanligt i Södra Lappland än i Sverige i stort. Omräknat utifrån befolkning över 18 år i Södra Lappland 2021 skulle detta innebära att:

- 2767 kvinnor och 737 män någon gång i sitt liv utsatts för allvarligt sexuellt våld.
- 1937 kvinnor och 737 män som vuxna utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld av en aktuell eller tidigare partner.
- 2767 kvinnor och 1180 män utsatts för upprepat och systematiskt psykiskt våld av en aktuell eller tidigare partner.

Dessa personers stödbehov ser givetvis olika ut utifrån faktorer som eget socialt skyddsnät, hur våldsutsattheten har sett ut och konsekvenser för individen. Utifrån det antal våldsutsatta som idag är kända av och får stöd av kommuner och region kan vi dock anta att det är många fler som är i behov av stöd.

Geografiska förutsättning för Södra Lappland

Alla känner alla

Att leva på en mindre ort eller landsbygd innebär att det finns mindre möjlighet att vara anonym i olika sammanhang. Ofta kan det skapa en trygghet och delaktighet att alla känner alla men när det handlar om att söka stöd för våldsutsatthet innebär detta en extra utmaning. Risken är stor att den som ska kunna erbjuda stöd är någon som känner våldsutövaren. Detta skapar en osäkerhet som kan innebära att våldsutsatta skjuter upp att söka stöd eller inte söker stöd och hjälp alls. Genom till exempel ett regionalt samarbete i Södra Lappland där personer som bor på mindre orter kan ta kontakt med en stödfunktion på en annan plats skulle möjligheterna för våldsutsatta att ta steget och söka hjälp kunna öka.

Sällanhändelser

I små kommuner med liten befolkning är även fallen av våldsutsatthet färre. Det innebär att kommuner och hälso- och sjukvården inte får samma rutin på att hantera dessa händelser. De små kommunerna har i regel inte heller samma möjlighet som en större kommun till specialistorganisering, dvs att organisera sig utifrån specialistområden som t ex våld i nära relation. Istället arbetar man ofta utifrån en generalistorganisering, vilket har flera fördelar, men en nackdel är att det är svårt att etablera fördjupad kunskap rörande exempelvis våld. Utifrån detta är det av betydelse att det finns en bred kunskap om våld för att kunna upptäcka våldet, medan spetskompetensen kan byggas upp regionalt. Ett regionalt samarbete kan alltså vara en lösning för att säkerställa ett bra stöd till våldsutsatta men även till våldsutövare.

Säkerställa vårdkedjor och kompetens

Att fråga om våld är ett uppdrag som alla verksamheter inom hälso- och sjukvården och tandvården har. Enligt regionens riktlinjer och rutiner ska varje verksamhet ha den kompetens om våld som krävs för att på ett säkert sätt kunna fråga och fånga upp utsatthet och erfarenheter av våld bland sina patienter. En del våldsutsatta kan få det stöd som de behöver via den vårdverksamhet de befinner sig i via tex en kurator eller psykosocialt team medan andra behöver ytterligare stöd. Att det finns specialistkompetens att hänvisa till skapar trygghet för vårdpersonal och tryggar vårdkedjan för våldsutsatta som uppmärksammas inom verksamheter som inte har möjlighet att möta stödbehovet. Vårdpersonal upplever det också som lättare att ställa frågor om våld om de vet att det finns en verksamhet att hänvisa till vid behov. Det innebär att ett fungerande centrum mot våld kan innebära att även andra verksamheter blir bättre på att fråga om våldsutsatthet. En centrumbildning kan också vara en viktig aktör för att upprätthålla en god kompetens om våld inom andra verksamheter genom utbildningsinsatser.

Skillnader i kommunernas arbete

Utifrån frågeställningen om det finns likvärdig kompetens gällande frågan om våld inom socialtjänsterna i Södra Lappland gjordes arbetsgruppen en översiktlig kartläggning. Denna visade att det skiljer sig åt mellan kommunerna. Någon enstaka kommun har ett systematiskt arbete gällande frågan om våld, där finns också riktade öppenvårdsinsatser som kan erbjuda stöd och behandling till både våldsutsatta och våldsutövare. Vidare framkom det att vissa kommuner har särskilda riktlinjer och handlingsplaner gällande våld medan andra inte har det. I de kommuner där det finns handlingsplaner är dessa sällan väl implementerade i verksamheterna då det ofta rör sig om sällanärenden.

Genomgående inom socialtjänsten i kommunerna i Södra Lappland är att det finns en eller flera socialekreterare som använder FREDA som bedömningsmetod vid arbete mot våld i nära relationer. Utöver det så skiljer sig utbildningsinsatserna, och därmed kompetensen, åt inom kommunerna.

Kartläggning av insatser för våldsutsatta barn och deras familjer

På uppdrag av Länsamverkansgruppen har Ramboll gjort en kartläggning av socialtjänstens samt hälso- och sjukvårdens insatser till våldsutsatta barn och deras familjer. Initiativet till kartläggningen togs av den regionala arbetsgruppen för regeringssatsningen #traumapåkartan. Region Västerbotten har varit modellområde för #traumapåkartan. Bakgrunden till #traumapåkartan var kritik från FN:s kommitté för barnens rättigheter om bland annat brister i genomförandet av FN:s barnkonvention, otydligheter i vårdkedjor och stora regionala skillnader i vilket stöd barnen får. I arbetet med #traumapåkartan identifierade den regionala arbetsgruppen för satsningen ett behov av att kartlägga socialtjänstens samt hälso- och sjukvårdens insatser till våldsutsatta barn och deras familjer i Västerbotten.

Rambolls kartläggning avslutades 31 oktober 2022. Den visar att tillgången till insatser för våldsutsatta barn och deras familjer från länets 15 kommuner samt primär- och specialistvård generellt är god, men att tillgången skiljer sig åt geografiskt över länet. Mindre kommuner har över lag mindre tillgång till insatser än större, vilket medför att ett antal barn och unga riskerar att inte få sina behov tillgodosedda. Inriktningsmålet; god, nära och jämlik vård uppnås inte. Ramboll rekommenderar bland annat att det tas fram en regional strategi där det tydliggörs vilka insatser våldsutsatta barn och deras familjer ska erbjudas utifrån bästa tillgängliga kunskap, av kommuner respektive region, samt att se över möjligheten till en mer jämlik regional tillgång till Barnahus.

Resultat

Den inventering som gjordes tillsammans med kommunerna vid ett gemensamt digitalt möte våren 2022 visade att nuvarande arbete inom området varierar mellan dem. Detta både gällande resurser, arbetssätt, riktlinjer och rutiner. Denna bild delas av FoU Socialtjänst utifrån det utvecklingsarbetet de bedriver med kommunerna i Region 8 (Dorotea, Åsele, Vilhelmina, Storuman, Lycksele, Malå, Sorsele och Norsjö). Dessa kommuner påbörjade hösten 2021 med stöd av FoU Socialtjänst ett arbete för att samordna och utveckla arbetet kring våld i nära relation. Kommunernas engagemang innefattar alla socialtjänstens verksamhetsområden såsom omsorg om äldre, personer med funktionshinder samt övriga individer och familjer i behov av insatser.

Inställningen var positiv till ett samarbete mellan regionen och kommunerna i ett Centrum mot våld. Det finns en stor medvetenhet om svårigheterna för små kommuner att själva kunna erbjuda de stödsatser som krävs. Kommunerna betonade behov av ett regionalt samarbete för att möta upp de sällanhändelser som kan vara extra svåra att hantera. För att kunna uppfylla de lagkrav som ställs och de behov som finns behövs samverkan.

Kommunerna bekräftade också att ett centrum mot våld som är tillgängligt för Södra Lappland kan skapa en trygghet för socialtjänstens personal att veta att det finns ytterligare stöd att hänvisa våldsutsatta till.

I kontakter med personal inom regionen har förslaget om ett Centrum mot våld i Södra Lappland tagits emot med stort engagemang och positivitet. Då olika grupperingar och tjänstepersoner har fått detta önskemål till sig under flera års tid fanns det redan innan uppdraget från HSN ett pågående samtal kring behov.

Förslag

Utifrån de beskrivna behoven och resultaten föreslår arbetsgruppen att beslut tas om ett bildande av Centrum mot våld Södra Lappland i samverkan med aktuella kommuner.

Under förutsättning att ett sådant beslut tas ger arbetsgruppen dessa fortsatta förslag:

- Fortsatt samverkan kring bildandet av ett Centrum mot våld Södra Lappland sker inom den befintliga samverkansstrukturen.
- Regionen avsätter tjänsteutrymme för dels en projektledare under uppbyggnadsfas och dels en tjänst för behandling i centrumbildningen.
- I inledning fokusera på att bemanna centrumbildningen så att stöd kan ges till våldsutsatta vuxna och barn (inklusive Barnahus) samt våldsutövare.
- Uppbyggnad av samverkan/nätverk inklusive gemensam kompetensutvecklingsplan med befintliga centrumbildningar i Västerbotten.
- Representant för centrumbildningen samverkar med regionens tjänstepersoner inom anknytande områden bland annat genom representation i Lokal arbetsgrupp för Våld i nära relationer inom kunskapsstyrningen.
- Kontakter tas med andra centrumbildningar med liknande förutsättningar, tex Centrum mot våld i Jämtland, för erfarenhetsutbyte.

Frågor att lösa gemensamt med kommunerna genom samverkansstrukturen:

- Vilka resurser kan kommunerna avsätta för bemanning?
- Vilket stöd finns det utifrån medel och nuvarande kompetens möjlighet att erbjuda?
- Bör ett Centrum mot våld Södra Lappland ha en geografisk hemvist genom fysiska lokaler för stöd och behandling eller bör det organiseras på annat sätt?
- Finns det lämpligt stöd och behandling som går att erbjuda digitalt?

Finansiering

Arbetsgruppen föreslår att regionen kontinuerligt avsätter motsvarande medel som för de andra centrumbildningar när det kommer till behandlande resurser. Detta innebär en ambitionshöjning i regionens arbete mot våld som tar fasta på att säkerställa jämlik vård och hälsa för hela Västerbottens geografi.

Genom medel från Länsstyrelsen Västerbotten finns det möjlighet att under de två första åren ha en viss del extern finansiering. Denna externa finansiering är beroende av att regionen söker och beviljas medel under slutet av 2022 för användning 2023-2024. Utifrån kontakter med länsstyrelsen beräknas regionen kunna söka ca 200 000 kronor vilka kan användas för såväl viss tjänstefinansiering som för kompetensutvecklingsinsatser i uppbyggnaden av en centrumbildning eller för andra av regionens behov inom området.